

25-Fevral, 2025-yil

NUTQ QOBILIYATINI SHAKLLANTIRISHNING BO‘LAJAK O‘QITUVCHILAR PEDAGOGIK FAOLIYATIDAGI AHAMIYATI

Xalilova Shaxlo Ravshanovna

Osiyo xalqaro universiteti

Pedagogika va psixologiya kafedrası o‘qituvchisi

Qobilova Marjona

Pedagogika yo‘nalishi I-P-23 guruh talabasi

Annotatsiya: *Bo'lajak o'qituvchilarda nutq qobiliyatini shakllantirishda auditoriyada talabalarga ma'lumotlarni yetkaza olishi uchun ham har bir pedagogning nutqi ravon bo'lishi kerak. Nutqi rivojlanishi uchun inson ko'proq badiiy kitoblarni o'qishi kerak.*

Kalit so'zlar: *Nutq, nutqining madaniyati, nutqning tezligi, didaktik nutq, nutqni boshqarish.*

Аннотация: *Будущее каждый педогог должен свободно владеть речью, чтобы иметь возможность донести информацию до учащихся в аудитории при формировании речевой способности учителей. Для развития рече человеку следует больше читать художественный книги.*

Ключевые слова: *Речь, культура речи, скорость речи дидактическая речь, контроль речи.*

Annotation: *In shaping the speech ability of future teachers, it is essential that every educator has fluent speech to effectively convey information to students in the classroom. To develop their speech, individuals should read more fiction books.*

Keywords: *Speech, speech culture, speech speed, didactic speech, speech control.*

Kirish: Yeryuzida insoniyat borki ular o‘zaro muloqot qilishga ehtoyoj sezadi. Insonda muloqotga bo‘lgan ehtiyoj qondirilmas ekan, uning ongi ham rivojlanishdan ortda qoladi. Muloqotning asosiy shakllaridan biri bu nutq hisoblanadi. Yer yuzining azizu mukarram hilqati bo‘lgan insongagina faqat nutq irod etish, uni taffakkur qilish va boshqalarga uzatish ko‘nikmasi berilgan. Garqi eramizdan avvalgi 4-ming yilliklarda Qadimgi Yunonistonda Suqrotning nutq va notiqlik san‘ati haqida qarashlari ilk tushunchalarni bergan. Nutq madaniyati so‘zining ma‘nosi undan foydalanish to‘g‘risida XII- XIII asr mutafakkiri Yusuf Xos Hojib, Ahmad Yugakiy, o‘z zamonasining buyuk shoirlaridan biri Xusrav Dehlaviy (XV) va albatta, o‘zbek mumtoz adabiy tilining homiysi bo‘lgan Alisher Navoiy o‘zbek tilining boyliklarini namayon etib, XV asrda olamga mashhur adabiy asarlar yaratishga qodir til ekanini namayon etdi.

Pedagogik jarayonni samarali tashkil qilishda muhim rol o'ynaydi. Nutq qobiliyati faqat tilni to'g'ri va ravon ishlatish emas, balki fikrni aniq ifodalash, talaba va o'quvchilar bilan samarali muloqot o'rnatish kabi ko'plab jihatlarni o'z ichiga oladi.

25-Fevral, 2025-yil

Asosiy qism: Bo'lajak o'qituvchilarda nutq qobiliyatini shakllantirish — bu pedagogik jarayonning ajralmas qismi bo'lib, o'qituvchilarning samarali va ta'sirli o'quv faoliyatini amalga oshirishlari uchun zarurdir. Nutq qobiliyati o'qituvchining o'quvchilar bilan muloqot qilishda, darslarni taqdim etishda, o'quv materiallarini tushuntirishda va o'quvchilarni motivatsiya qilishda muhim rol o'ynaydi.

Nutq va muloqotning o'qituvchilar uchun ahamiyati: O'qituvchining nutq qobiliyati uning pedagogik faoliyatining asosiy vositasi hisoblanadi. O'qituvchining o'z nutqi orqali o'quvchilarga bilimlarni taqdim etish, fikrlarni ravon ifodalash va tushuntirish maqsadida muloqot o'rnatish o'quvchilarga ta'lim berish jarayonining sifatini belgilaydi.

Pedagogik va psixologik jihatlar: O'qituvchining nutq qobiliyati o'quvchilarda tilni rivojlantirish va ongini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. Nutq o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi muloqotda psixologik aloqani ta'minlab, o'quvchilarni xotira, e'tibor va diqqatni rivojlantirishga yordam beradi. O'qituvchi nutqining to'g'riligi va aniq bo'lishi o'quvchilarga yaxshi tushunishga va o'qish jarayonida samarali ishtirok etishga imkon yaratadi.

Pedagogik faoliyatda nutq qobiliyatining o'rni: Nutq qobiliyati bo'lajak o'qituvchining fikrini o'quvchilarga yetkazishdagi samaradorligini belgilaydi. To'g'ri ifodalangan fikrlar o'quvchilarni o'ylashga, izlanishga va yangi bilimlarni olishga undaydi. O'qituvchi nutqi o'quvchilarni faollashtirishi, ularning diqqatini jamlashi va ularga bilimlarni to'g'ri uzatish uchun zarurdir.

O'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi o'zaro muloqot: Nutq qobiliyati o'qituvchiga o'quvchilarga muammolarni tushuntirish, motivatsiya berish va savollarga to'g'ri javob berish imkonini yaratadi. Nutq orqali o'qituvchi o'quvchilarni rivojlantirishga va ularga turli pedagogik metodlarni o'rgatishga yordam beradi. Bunday muloqot o'quvchilarni fikrlashga, o'z fikrlarini izhor qilishga undaydi, bu esa ularning nutqiy va fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishga olib keladi.

Nutq qobiliyatini rivojlantirishda pedagogik texnologiyalar: O'qituvchilar nutq qobiliyatini rivojlantirishda zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llashlari lozim. Misol uchun, interaktiv ta'lim usullari, rolli o'yinlar va guruh ishlarining tashkil etilishi o'quvchilarning nutqiy ko'nikmalarini yaxshilashga yordam beradi. Bu usullar o'qituvchining nutqini o'quvchilar bilan samarali muloqot o'rnatishda yanada takomillashtirishga imkon yaratadi.

Shunday qilib, nutq qobiliyati bo'lajak o'qituvchining pedagogik faoliyatida muhim ahamiyatga ega bo'lib, bu nafaqat o'quvchilarni bilim bilan ta'minlash, balki ularning shaxsiy rivojlanishiga ham katta hissa qo'shadi.

Nutq qobiliyatini shakllantirishga oid ba'zi asosiy jihatlar:

1. O'z nutqini to'g'ri va aniq ifodalash: O'qituvchilarda aniq, ravon va tushunarli nutqni shakllantirish muhimdir. Bu o'quvchilarga ma'ruzalarni va tushuntirishlarni samarali tushunishga yordam beradi.

2. Nutqning ritmi va intonatsiyasi: O'qituvchi nutqning to'g'ri ritmini va intonatsiyasini ishlatish orqali o'quvchilarning diqqatini jalb qiladi va ma'ruzani qiziqarli qiladi.

25-Fevral, 2025-yil

3. Muloqotda o'zaro hurmat va ishtirok: O'qituvchi va o'quvchilar o'rtasidagi samarali muloqot nutq qobiliyatini shakllantirishning asosiy qismidir. O'qituvchi o'zining fikrini etkazishdan tashqari, o'quvchilarga savollar berish, ularga javob berish va fikrlarini tinglash qobiliyatiga ega bo'lishi kerak.

4. Tushunishni oshirish: Nutq qobiliyatini shakllantirishda o'qituvchilar o'quvchilarga materialni to'g'ri tushunish uchun ko'plab misollar va tushuntirishlarni taqdim etishi lozim.

5. Muvaffaqiyatli ta'lim muhitini yaratish: O'qituvchi nutqining sifatli bo'lishi ta'lim muhitini yaratishga yordam beradi. O'quvchilarni erkin ifoda etishga va o'z fikrlarini aytishga rag'batlantirish o'qituvchining nutq qobiliyatiga ta'sir qiladi.

6. Nutqni tarbiyaviy ahamiyati: O'qituvchi nutqi orqali tarbiyaviy jihatdan ham ta'sir ko'rsatadi, chunki nutq faqat axborot yetkazish emas, balki o'quvchilarga qadriyatlarni, etika va odobni o'rgatishning bir usulidir.

O'qituvchining nutqi ta'lim jarayonining samaradorligini oshirishda katta ahamiyatga ega, chunki u o'quvchilarni ma'lumotlarni yaxshi tushunishga va darsga qiziqishni oshirishga yordam beradi.

O'qituvchining nutqining asosiy jihatlari:

1. Aniqlik va aniq ifoda: O'qituvchi nutqi aniq va tushunarli bo'lishi kerak. Har bir tushuntirishda o'quvchilarga kerakli ma'lumotni aniq, sodda va qisqa shaklda yetkazish muhimdir. Bu o'quvchilarga materialni osonroq tushunishga yordam beradi.

2. Ravonlik: O'qituvchi nutqi ravon bo'lishi kerak. Bu o'qituvchining fikrini izchil va mantiqiy tarzda taqdim etishi orqali amalga oshiriladi. Nutqda ortiqcha to'xtashlar yoki qo'pol xatoliklar bo'lmasligi lozim.

3. Talaffuz va ovoz: O'qituvchining talaffuzi to'g'ri va ravon bo'lishi kerak. Nutqda so'zlarning to'g'ri talaffuzi o'quvchilarga yaxshi ta'lim berishning asosidir. Ovozning balandligi, tezligi va ritmi ham muhimdir — o'qituvchi o'quvchilarning diqqatini saqlash uchun ovozini moslashni bilishi kerak.

4. Intonatsiya: O'qituvchining nutqidagi intonatsiya darsning muhim qismlarini ta'kidlab, o'quvchilarning e'tiborini jalb qilishga yordam beradi. Masalan, savollarni yoki muhim fikrlarni ifodalashda intonatsiya yordamida muloqot samarali bo'ladi.

5. Nutqning didaktik xususiyatlari: O'qituvchining nutqi ta'lim jarayonining asosiy qismidir. Nutqni didaktik jihatdan tuzish, o'quvchilarga ma'lumotlarni yaxshiroq o'zlashtirishga yordam beradi. Masalan, misollar, grafiklar yoki qo'llanmalardan foydalanish nutqni yanada samarali qiladi.

6. O'zaro muloqot va savol-javob: O'qituvchining nutqi faqat bir tomonga — o'qituvchidan o'quvchiga emas, balki o'quvchilardan o'qituvchiga bo'lgan muloqotni ham o'z ichiga oladi. O'qituvchi o'quvchilar bilan savol-javob o'rnatib, ular bilan interaktiv tarzda muloqot qilishni o'rganishi lozim. Bu, o'z navbatida, o'quvchilarning fikrini shakllantirishga yordam beradi.

7. Emotsional ifoda: O'qituvchining nutqi o'quvchilarga faqat axborot bermasdan, balki ularning hissiyotlariga ta'sir qilishi kerak. O'qituvchi o'quvchilarga motivatsiya berish

25-Fevral, 2025-yil

va ularni qiziqtirish uchun nutqida ijobiy va qo'llab-quvvatlovchi emotsiyalarni ifodalashlari kerak.

8. Tarbiyaviy ahamiyat: O'qituvchining nutqi o'qituvchi tomonidan o'quvchilarga tarbiyaviy ta'sir o'tkazishga yordam beradi. Nutq orqali o'qituvchi o'quvchilarga muhim axloqiy va etika qoidalarini o'rgatishi, to'g'ri va xushmuomalalikni targ'ib qilishi kerak.

Xulosa : Nutq qobiliyatini shakllantirish - bu so'zlashuvda aniqlik, ravonlik va tushunarli bo'lishni ta'minlash uchun zarur bo'lgan bir qator ko'nikmalarni rivojlantirish jarayonidir. Bunda so'z boyligini oshirish, tinglash va tahlil qilish, yozma va og'zaki mashqlarni bajarish, jamoaviy muloqotda ishtirok etish hamda jismoniy va emotsional ifodalarni yaxshilash kiradi. Doimiy mashq va tajriba orqali nutq qobiliyatini samarali shakllantirish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. A.Davronov, (2012). Pedagogik mahorat va o'qituvchining nutq madaniyati. Tashkent: "O'qituvchi" nashriyoti.

2. A.Xudoyberdiyev, (2011). O'qituvchi mahorati va pedagogik kommunikatsiya. Tashkent: O'zbekiston davlat pedagogika universiteti nashriyoti.

3. S.Abdullaeva, (2013). O'qituvchining kommunikativ qobiliyatini rivojlantirish. Tashkent: O'zbekiston milliy universiteti nashriyoti.

1. Ravshanovna, X. S. (2023). Bo 'lajak o'qituvchi pedagogik muloqot usullarini rivojlantirish texnologiyasining zamonaviy modellari va ularni qo 'llash metodlari. *Journal of Universal Science Research*, 1(9), 223-234.

2. Ravshanovna, X. S. (2023). Globallashuv sharoitida o 'quvchilar aqliy-ruhiy qiyofasini shakllantirishda muloqot uslublarining ahamiyati. *TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN*, 1(5), 100-106.

3. Khalilova, S. (2022). PHILOSOPHICAL ASPECTS OF GLOBALIZATION. *Gospodarka i Innowacje.*, 28, 6-11.

4. Ravshanovna, K. S. (2023). Factors Affecting the Formation of a Positive Attitude to the Learning Activity in Students. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies* (2993-2157), 1(9), 116-122.

5. XALILOVA, S. (2021). JAHON PEDAGOGIKASIDA ZAMONAVIY PEDAGOGIK MULOQOT VA MILLIY PEDAGOGIK MULOQOT USLUBLARIGA TRANSFORMATSIYASI. *ЦЕНТРАЛЬНЫЕ ПУБЛИКАЦИИ (buxdu. uz)*, 1(1).

6. Ravshanovna, X. S. (2023). PEDAGOGIK MULOQOT O'QUV JARAYONI SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING MUHIM OMILI. *Journal of Universal Science Research*, 1(8), 131-139.

7. Ravshanovna, X. S. (2023). O 'qituvchi kasbiy faoliyatida pedagogik muloqot usullarining o 'zlashtirish jarayoniga ta'siri va ahamiyati. *Journal of Universal Science Research*, 1(10), 803-816.

25-Fevral, 2025-yil

8. Ravshanovna, X. S. (2022). BO ‘LAJAK O ‘QITUVCHILAR VA O ‘QUVCHILAR O ‘RTASIDAGI MULOQOT JARAYONI VA UNGA QO ‘YILADIGAN TALABLAR. *Лучший инноватор в области науки*, 1(1), 814-819.
9. Ravshnovna, K. S. (2023). THE ROLE OF THE CULTURE OF COMMUNICATION IN MODERN EDUCATION AND EDUCATION. *Multidisciplinary Journal of Science and Technology*, 3(3), 356-361.
10. Ravshanovna, X. S. (2024). The teacher’s views on the technologies for the development of pedagogical communication methods. *МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА*, 2(2), 368-376.
11. Халилова, Ш. Р. (2024). Технологии разработки методов педагогического общения в образовательном процессе сделанный увеличивать технологии. *Multidisciplinary Journal of Science and Technology*, 4(3), 261-268.
12. Ravshanovna, X. S. (2024). PEDAGOGIC TOMONIDAN DARSDA VA DARS DAN TASHQARI MUHITDA QO‘LLANADIGAN PEDAGOGIK MULOQOTNING USLUBLARI. *TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN*, 2(1), 126-134.
13. Ravshanovna, X. S. (2023). PERSONAL DEVELOPMENT AS A SOCIAL-BIOLOGICAL PHENOMENON, AS AN OBJECT AND SUBJECT OF THE PEDAGOGICAL PROCESS. *International Multidisciplinary Journal for Research & Development*, 10(12).
14. Ravshanovna, X. S. (2023). Teachers by before school education organization in pupils passable training in the process to the children applied pedagogical communication styles classification. *Multidisciplinary Journal of Science and Technology*, 3(5), 237-243.
15. Ravshanovna, X. S. (2023). PEDAGOGIK MULOQOT O‘QUV JARAYONI SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING MUHIM OMILI. *JOURNAL OF UNIVERSAL SCIENCE RESEARCH*, 1 (8), 131–139.
16. Ravshanovna, X. S. (2024). TA'LIMDA PEDAGOGIK MENEJMENTNING AHAMIYATI. *PEDAGOG*, 7(5), 318-324.
17. Ravshanovna, X. S. (2024). PEDAGOGIK MULOQOT USLUBLARINI TANLASHDA O ‘QITUVCHINING MAHORATI. *PEDAGOG*, 7(4), 298-305.